

מערכת יחסי הגומלין בין תאגיד בנקאי לבין לקוחו, מהווה נדבך מרכזי בחיי היום-יום של כולנו, בין אם בחיינו הפרטיים ובין אם במסגרת פעילותנו המסחרית ו/או העסקית. מורכבותה של מערכת יחסים זו, על נדבכיה השונים, נדונה רבות בפסיקת בתי-המשפט בישראל ומחוצה לה, ואין ספק כי המשפט ימשיך להתחבט בה גם בעתיד לבוא.

מי מאתנו לא נדרש לשירות בנקאי כזה או אחר במסגרת פעילותו היום-יומית? מי מאתנו אינו זקוק לחשבון בנק לשם הפקדת משכורתו? משכנתא לשם רכישת דירה? הלוואה לשם רכישת מוצרים? תכניות חסכון? פקדונות שיקליים? אשראי קבוע? ועוד כהנה וכהנה. ואולם, השיגרה בקבלת השירותים האמורים, לרבות היעדר מודעותו ולעיתים אף הבנתו של הלקוח הממוצע בפעילויות הגלוות "הנכפות" עליו בכל פעם שהוא פונה לקבל שירות מעין זה, עלולות להיות בעוכרו!!

במסגרת מערכת יחסים זו נדונה לא אחת סוגיית החובה המוטלת על תאגיד בנקאי לגלות בפני מאן-דהוא, שהינו בגדר "לקוח", גילוי נאות באשר למהותו, תכנו, מחירו והיקפו של שירות המתבקש על-ידו. למותר לציין, כי חובה זו הינה חובה בסיסית הנגזרת, בין היתר, מהאמור בסעיף 5 לחוק הבנקאות (שירות ללקוח), (תשמ"א - 1981, ומכללי הבנקאות) שירות ללקוח (גילוי נאות ומסירת מסמכים), תשנ"ב - 1992.

מרביתם של התאגידים הבנקאיים בישראל נוהגים לשלוח ללקוחותיהם, מדי תקופה קבועה וקצובה, ו/או עפ"י דרישה, "תדפיס תנועות", בו ניתן מידע כזה או אחר לגבי פעולות שוטפות הנעשות בחשבונותיהם, ובכך למעשה יוצאים הם, לכאורה, ידי חובתם בעניין זה - האמנם?

סיטואציה בה מתבקש תאגיד בנקאי להמציא ללקוחו תדפיס חשבונות ו/או נתונים ו/או כל מסמך רלבנטי אחר נשוא החשבון המתנהל אצלו, בין אם בגין פעולות שנעשו בעבר בחשבון זה או בין אם בגין פעולות עכשוויות, הינה סיטואציה שכיחה ביותר, המאפיינת מערכת יחסים שגרתית בין כל תאגיד בנקאי באשר הוא לבין לקוחותיו. ואולם, התעריפים הנדרשים ע"י התאגידים הבנקאיים בגין מתן שירות זה, הינם שונים למכביר בין בנק למשנהו, לעיתים מדובר אף בהפרשים של מאות אחוזים, והכל על גבו של הלקוח, שכל חפצו הוא לבדוק ולברר את החיובים והפעולות שנעשו בחשבונותיו.

האם אין בדרישות אלה כדי להוות טעם לפגם בחובתו של התאגיד הבנקאי לגלות בפני לקוחו גילוי נאות ולמסור לו מסמכים המגיעים לו כדין? האם אין בהתנהגות מעין זו של תאגיד בנקאי כדי לנעול את השער בפני לקוח "עני", ולחסום בפניו את הדרך לבדוק חשבונותיו? האם אין בכך כדי לאפשר לתאגידים כוחניים אלו להתחמק בדרך "אלגנטית" ממילוי חובתם עפ"י דין, וממילא להתעשר על גבם של אותם אלו שאין באפשרותם לבדוק חשבונותיהם רטרואקטיבית?

מעניין יהיה לבחון את התשובות לשאלות הנ"ל לאור עמדתה של הפסיקה הישראלית, אשר העלתה זה מכבר את הרף הנורמטיבי המוטל על תאגידים בנקאיים ואף הגדילה לעשות כאשר הכפיפה אותם לכללי המשפט הציבורי [לעניין זה ראו ע"א 4836/90, פמ"ר חברה לבנין ולעבודות ציבוריות בע"מ נ' הבנק הבינלאומי הראשון, פ"ד מח (560, 2), וכן ת.א. (786/93), סטילר נ' בנק לאומי לישראל בע"מ) לא פורסם],

העלאת הרף הנורמטיבי, כאמור, ויישומם של כללי המשפט הציבורי במשפט הבנקאי, אינם עומדים בקנה אחד עם סבירות התעריפים הנדרשים ע"י הבנקים בגין מתן שירותים אלו, וממילא גוררים אחריהם את השאלה האם אין בדרישות בלתי פרופורציונליות אלה כדי לפגוע בעקרון המידתיות או כדי להוות דרישה שהיא בלתי סבירה בעליל? רק לשם המחשה, מדובר בסכומים המגיעים בחלק מאותם תאגידים לכ- 16 ש"ח לעמוד)!

בנקודה זו אדגיש ואומר, כי הגוף שאמור ליתן דעתו לגבי התעריפים הנדרשים ע"י התאגידים הבנקאיים בישראל, לעניין שחזור מידע ומסמכים הינו בנק ישראל - הפיקוח על הבנקים. הרציונל העומד מאחורי עמדתו של בנק ישראל בעניין זה אינו ברור, ונכון יהיה לקבל את תגובתו, שכן יש בעמדתו כדי לאפשר לבנקים אוטונומיה מלאה בקביעת תעריפיהם אלו, וממילא ליתן בידי גופים כוחניים אלו פירצה המאפשרת להם, במקרים מסויימים, להמנע ממסירת מסמכים ומגילוי נאות, וזאת בניגוד לחוק כמובן, אך "בחסות המחוקק".

גישתם של בתיהמ"ש והתחבטותם בסוגייה זו מעניינת ביותר, ונראה כי בהחלטות השונות שנתקבלו בעניינים אלו יש כדי לנסות ולמצוא נקודת איזון בין הפירצה שנוצרה, כביכול, לבין החובות הכלליות המוטלות על תאגידים בנקאיים במערכת היחסים שבינם לבין לקוחותיהם.

כך למשל, בהחלטתו בעניין הבנק הבינלאומי הראשון בע"מ נ' אל.אי. אופטרוניקה בע"מ ואח', ת.א. 240/91, פד"מ נב 139, 2), קבע ביהמ"ש כי "ייתכן שאכן הבנק אוטונומי לקבוע את תעריפיו. אולם, כאשר לתעריפים אלה יש השלכה על אפשרויות התגוננות של נתבע בתביעה של הבנק וכאשר התעריף של הבנק התובע, חורג מעל ומעבר לתעריפים של בנקים אחרים, על בית המשפט לבדוק, אם דרישת הבנק בנסיבות אלה היא סבירה או שמא היא שרירותית וחוסמת את ההגנה של הנתבע...".

בהחלטה זו קבע ביהמ"ש כי לא רק שדרישתו של הבנק לסך של 7 ש"ח לעמוד, כתנאי להמצאת דפי החשבון, הינה שרירותית ומביאה לחסימת הגנתו של נתבע, אלא יש בה כדי להוות "ניצול שלא בתום לב", ולפיכך נתן לנתבע רשות להתגונן.

כך גם בהחלטה בעניין ת.א. (שלום ת"א) 63204/97, בנק דיסקונט לישראל בע"מ נ' חרוש (לא פורסם), קבע ביהמ"ש את עלות צילום של מסמך בנקאי על סך של 25 אג', או בהחלטתו בעניין ת.א. 895/88, המ' 5732/88, יצחק בן יוסף נ' בנק לאומי לישראל בע"מ (לא פורסם), קבע ביהמ"ש המחוזי בת"א כי עלות צילום של המסמכים הנדרשים ע"י המבקש תהא העלות הנהוגה במכונות הצילום בבתי-המשפט.

אין ספק, כי ההחלטות הנ"ל, והחלטות נוספות שכמותן, מהוות הזית איתנה מול דרישותיהם חסרות השחר של הבנקים בסוגייה זו. ואולם, יש לזכור כי רובן ככולן מטילות על הבנק את החובה לספק את המסמכים בתעריפים סבירים, רק לאחר שהוגשה תובענה לבית-המשפט, וזאת כחלק מהליכי פרוצדורה של גילוי מסמכים או במסגרת בקשות רשות להתגונן בסדר דין מקוצר.

ברם, אליה וקוץ בה - גישה זו מאלצת את הלקוח להתמודד עם התאגיד הבנקאי לראשונה, רק בבית-המשפט, מבלי שצלה בידו לבדוק חשבונותיו קודם לכן, לאחר שממילא העמיד הבנק לפירעון מייד את הכספים אותם חייב לו, לכאורה, הלקוח, בגינם יאלץ הלקוח לשלם עתה ריבית מירבית. ריבית זו, למותר לציין, יש בה כדי להוציא את העוקץ מתכליתה של הבקשה למסירת מסמכים, שכן גם אם יתברר בבדיקת המסמכים שאכן היו חיובים שגויים בחשבון הלקוח, לא יהיה בהחזרים הכספיים אותם יידרש הבנק לשלם כדי לכסות על הסכומים שיידרש עתה הלקוח לשלם בגין אותה ריבית מירבית הנדרשת הימנו.

מכאן, מתעוררת השאלה הבלתי נמנעת, אם כבר הכירו בתיהמ"ש, עקרונית, בהיות התעריפים הנדרשים ע"י הבנקים השונים, בלתי פרופורציונליים לשירות הניתן על-ידם, קרי, מסירת המסמכים, מדוע שלא להחיל הכרה זו במסגרת הפיקוח על הבנקים, בטרם יגיעו המקרים לבתי-המשפט השונים? הכרה, אשר ללא ספק יש בה גם כדי לחסוך עלויות משפטיות והתדיינויות מיותרות של אותם לקוחות נתבעים, וגם כדי לעמוד בקנה אחד עם תכלית החקיקה.

לעיון בפסקי דין ומאמרים בנושא בנקאות לחץ כאן.

עו"ד אמיר אלטשולר, ממשד רונשטרייך-גיצלטר, מתמחה בדיני בנקאות, מקרקעין, תחום דיני הבנקאות תאגידים, עבודה, תעופה והוצאה לפועל. עו"ד אלטשולר הינו עורך www.PsakDin.co.il "באתר המשפט הישראלי" פסקדין והוצאה לפועל

המידע המוצג במאמר זה הוא מידע כללי בלבד, ואין בו כדי להוות ייעוץ ו/או חוות דעת משפטית. המחבר/ת ו/או המערכת אינם נושאים באחריות כלשהי כלפי הקוראים, ואלה נדרשים לקבל עצה מקצועית לפני כל פעולה המסתמכת על הדברים האמורים.

גולשים בסלולרי? לשירות מיידי מעורך דין הורידו את Get Lawyer
אתר המשפט הישראלי "פסקדין"